

*Драган Траиловић**

Институт за политичке студије, Београд

НОВЕ ПОЛИТИЧКО–ЕКОНОМСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ И СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ: ДИПЛОМАТСКЕ ПЛАТФОРМЕ „КИНА+5” И „Ц5+1”**

Сажетак

Рад се бави новим дипломатским платформама за сарадњу Народне Републике Кине и Сједињених Америчких Држава са централноазијским регионом у формату „5+1”. Ова два формата сарадње сагледавају се у контексту унутаррегионалних промена у политичкој структури Централне Азије, пре свега промена у вези са транзицијом власти у централноазијским републикама и покретања консултативних састанака лидера држава Централне Азије са циљем унапређења регионалног повезивања. За аналитички оквир узимамо ону групу литературе која на међународне односе и процесе у овом региону гледа кроз призму Енглеске школе међународних односа, посебно се ослањајући на концепт „међународног друштва”. Полазимо од тврдње да и саме државе Централне Азије имају значајан утицај на процесе у политичко-економској структури региона исто како га имају и велики геополитички играчи. Циљ рада је да, узимајући у обзир регионални спољнополитички контекст и промене у њему, а преко дипломатских платформи „Кина+5” и „Ц5+1”, ослика део нове геополитичке динамике у региону. Закључује се да НР Кина преко ове дипломатске платформе у своје односе са

* Имејл-адреса: dragan.trailovic@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

регионом уводи и политичку компоненту сарадње уз нови приступ региону као интегралној целини, док САД настоје да оживљавањем дипломатске платформе „Ц5+1” остваре интеграцију Авганистана у регион, као и да Централној Азији пружи противтежу кинеском и руском утицају и ојачају своју позицију у региону.

Кључне речи: Централна Азија, „Кина+5”, „Ц5+1”, Народна Република Кина, Сједињене Америчке Државе

УВОД

Последњих неколико деценија евроазијска копнена маса посебно њен средишњи део – Централна Азија – све више је ангажована у низу регионалних политичких, економских и безбедносних пројеката и иницијатива великих геополитичких актера, како оних блиских региону, тако и оних који му географски нису блиски. Свестрани политички, економски и безбедносни ангажман бројних држава на овом подручју показује нам сву његову геополитичку атрактивност, постојање комплементарних, са једне стране, као и конкурентских геополитичких визија које за ову област имају велики међународни актери, пре свега Руска Федерација, Народна Република Кина, Сједињене Америчке Државе и Европска унија са друге. Поред њих, геополитичку и геоекономску ситуацију у региону додатно усложњава и ангажовање регионалних сила и суседних држава као што су Турска, Иран, Индија и Пакистан, док се додатно структура геополитичких односа на овом простору компликује активнијим политичким, економским и културним присуством Јапана и Јужне Кореје (Dadabaev 2019).

У односу на све поменуте учеснике *Нове велике игре* (Гајић 2009), још деведесетих година 20. века формиран геополитички троугао, са мање или више промена, доминира и данас у региону Централне Азије. Њега чине Русија, Кина и Сједињене Америчке Државе. Последњих година он поприма нову динамику и креира нове форме односа између трију држава и земаља Централне Азије. Русија је иницирала формирање и настоји да консолидује и ојача Евроазијску економску унију, али и Организацију договора о колективној безбедности, трудећи се при том да буде и остане спољни гарант безбедности у овом региону. Кина истрајно наставља са спровођењем своје Иницијативе појас и пут и њеног копненог сегмента кроз Централну Азију, намећући себе као главног и доминантног економског партнера. Сједињене Америчке Државе,

иако у одређеном степену слаби њихов утицај у региону, доносе нову стратегију за Централну Азију (2019-2025) и оживљавају дипломатски формат сарадње „Ц5+1” покренут 2015. године са централноазијским републикама, уз покушаје да се у регион, пре свега инфраструктурно и економски, а затим и политички интегрише и Авганистан. Слично томе и Народна Република Кина по први пут, осим економског ангажмана у Централној Азији, додаје и политичку компоненту сарадњи са овим државама кроз сличан формат - „Кина+5”. Овакав облик сарадње („5+1”), у којем државе Централне Азије одржавају односе на политичком и дипломатском нивоу са једном државом ван региона, није ништа ново (Rahimi 2020; Hashimova 2020). Јапан је прва земља која је успоставила такав облик сарадње још 2004. године, затим су ту Јужна Кореја, Европска унија, Сједињене Државе и на послетку је то учинила и Народна Република Кина (Накимов 2021). Поред наведених држава, сарадњу у формату „5+1” са земљама Централне Азије остварују и Индија и Русија.

Саме земље Централне Азије и њихови лидери традиционално се опредељују за вишевекторски приступ у спољној политици према Сједињеним Америчким Државама, Кини и Русији као доминантним међународним чиниоцима у региону. Преовлађујући циљ централноазијских република у њиховим спољнополитичким приступима базира се на стратегији уравнотежења утицаја који долазе од ових великих сила (Mutlu 2015). Поред тога, ове државе прихватају присуство и подршку међународних фактора, посебно Руске Федерације, због постојања претње од ширења муслиманског екстремизма и тероризма, те последично томе и страха од немогућности да самостално гарантују сопствену националну безбедност и очување својих секуларних режима.

Све већа присутност Народне Републике Кине у региону, за коју Централна Азија, заједно са њеном северо-западном аутономном регијом Синђанг постаје стратешки битан и логистички центар за развијање међурегионалних коридора, инфраструктуре и транзитних транспортних рута ка Европи у склопу Иницијативе појас и пут, додатно је активирала и иницијативе других великих сила, посебно Сједињених Америчких Држава, али и Руске Федерације, да свака у складу са својим могућностима, конкурише НР Кини или да са њом у региону сарађује. Оваква констелација односа великих сила у региону Централне Азије, као и друге промене, пре свега оне интратергионалне природе, доводе до нове геополитичке динамике у региону која се огледа у ажурирању традиционалног приступа

главних геополитичких актера политичким и економским процесима у Централној Азији.

Полазећи од тога предмет овог рада су нове дипломатске иницијативе САД и НР Кине у формату „5+1” о политичкој и економској сарадњи са централноазијским републикама. Намера нам је да ове две иницијативе прикажемо кроз опис њихових циљева, механизма деловања, реализованих пројеката под њиховим окриљем, као и њихових остварених резултата и достигнућа, анализирајући их у оквиру међународног, регионалног и интрарегионалног контекста у коме се оне одвијају. Дадабаев (*Timur Dadabaev*) истиче да постоје бројне дебате о томе на који начин је могуће описивити и анализирати поменуте процесе у Централној Азији од оних које се ослањају на Макиндера и концепт *heartland*-а као аналитичког оквира, преко оних које истичу значај улоге централноазијских република у овим процесима као главним актерима који тргују својом лојалношћу према великим силама балансирајући између њихових интереса, до оних, које су доминантне, и по којима се процеси у Централној Азији сагледавају у контексту спољних, међународних утицаја великих сила и институција које оне иницирају, а које негирају утицај централноазијских република као значајних актера процеса у региону (Dadabaev 2022, 1–5). У новије време објашњења међународних процеса у Централној Азији позиционирају се између реализма и либерализма и ослањају се на Енглеску школу међународних односа. На пример, Буранели (*Filippo Costa Buranelli*) се у својој анализи политичких и економских процеса у централноазијском региону ослања на основне поставке Енглеске школе међународних односа, полазећи од тога да се стање у региону у коме нема јасне и институционализоване регионалне сарадње попут оне какву имамо у Европској Унији или АСЕАН-у, али и у коме у највећој мери налазимо одсуство честе, озбиљне и директне конфронтације међу државама региона, може објаснити појмом „међународно друштво”, онако како га дефинише Енглеска школа међународних односа (деталније о концепту видети Buranelli 2019, 240). По њему Централну Азију карактерише „[...] поредак, стабилност и коегзистенција, који настају као компромис између конкуренције и сарадње” (Buranelli 2019, 239). Како Буранели наводи овај регион се не може сагледати само у оквирима реализма као регион конкуренције и конфронтације, како се најчешће у литератури он интерпретира, већ да у њему, углавном неформалног карактера, постоје норме, институције и правила којима се регулишу односи између ових држава (Buranelli 2019, 237–239). Ми ћемо се у интерпретацији политичких и економских

процеса у Централној Азији ослањати на горе поменута објашњења која ће нам служити као аналитички оквир. Полазимо од тога да битну улогу (*agency*) за процесе у региону подједнако имају како саме централноазијске републике, тако и међународни државни актери (Dadabaev 2022, 151; Kazantsev, Medvedeva, and Safranchuk 2021; Starr 2008, 11–18). Други аутори такође истичу да у последње време у литератури о Централној Азији постоји одступање од, на пример, геополитичке парадигме као једине у анализи међународних односа овог региона, те се на државе које му припадају више не гледа само као на пијуне на шаховској табли геополитике, већ се уочава да се многи спољнополитички процеси у региону иницирају и одвијају изнутра, односно државе Централне Азије посматрају се као активни агенати који делују тако да интеграционе процесе у региону обликују према сопственим националним интересима (Dzhuraev 2022, 242; Kazantsev, Medvedeva, and Safranchuk 2021; Starr and Wimbush 2019). На то да се на централноазијске републике треба гледати не као на периферију неке од великих сила већ као на субјекте међународних односа још две хиљадитих година указивао је Фредерик Стар (*Frederick Starr*).¹ Из тог разлога, а да би смо разумели нову динамику међународних односа у региону када је реч о дипломатским, политичким и економским иницијативама великих сила, потребно је да прикажемо и интрарегионалне промене које се догађају на овом простору, а који су један од катализатора овакве нове динамике. У раду се издвајају неке од тих промена, а пре свега оне које се тичу транзиције власти у централноазијским републикама и покретања консултативних састанака лидера држава Централне Азије са циљем унапређења регионалног повезивања. Полазећи од тога, рад је структуриран тако да ће се најпре пажња посветити проблему одређења граница Централне Азије и томе које одређење прихватамо и користимо у раду уз приказ основних физичко-географских и друштвено-географских карактеристика тако дефинисаног региона. Затим ће посебан део рада бити посвећен регионалним и интрарегионалним политичким променама, да би се у коначном дао приказ дипломатских иницијатива Кине и САД у формату „5+1” као најрепрезентативнијих примера промене геополитичког и геоекономског контекста у Централној Азији.

1 У анализи, *In Defense of Greater Central Asia*, још из 2008. године он указује управо на оне промене које се сада дешавају у региону Централне Азије, а које се тичу јачања регионалне повезаности инициране изнутра, од самих централноазијских држава, а не везано од утицаја великих сила (Starr 2008).

ЦЕНТРАЛНА АЗИЈА – ДЕФИНИЦИЈА, ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКИ И ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКИ ЧИНИОЦИ

Најшире одређење простора који обухвата Централна Азија је оно које даје УНЕСКО и по коме она обухвата територију Авганистана, североисточног Ирана, северног и централног Пакистана, северне Индије, западне Кине, Монголије и бивших совјетских централноазијских република (наведено према Stride 2011, 48). Међутим, често се у литератури могу наћи одређења простора Централне Азије, која су другачија од ових и најчешће ужа у свом географском обухвату, па се може рећи да не постоји једно и општеприхваћено одређење. Свакако се поимање граница овог простора током времена мењало и то често у зависности од историјско-политичког контекста и ширих регионалних друштвених околности и односа између различитих суверена који су над њим успостављали контролу. То је за исход имало и другачије називе (Трансаксонија, Туркестан, Средња Азија, Централна Азија) којима се овај простор у различитом географском обухвату означавао, те тако био друштвено конструисан политички концепт који се дакле није поклапао са географским границама регије (Cornell and Starr 2018, 13; Barisitz 2017, 1–3; Stride 2011, 47–49).

Како поједини аутори наводе, разлог за овакво различито одређење граница регије лежи и у различитим основама за дефиницију у смислу да ли се за одређење узимају „чисти” физичко-географски елементи или пак политичко-културни, те су стога и дефиниција такве. На пример, у географском смислу уже, али у основи политичко одређење простора Централне Азије односи се на простор који обухвата само територије пет централноазијских република – Узбекистан, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Туркменистан (Cornell and Starr 2018, 11–14). Поред тога, у последње време, најчешће из америчког академског и политичког дискурса, долази и појам – *Greater Central Asia* – који поред пет централноазијских република укључује и Авганистан (Tolipov 2015; Starr 2008), а додатно, јављају се и она политичко-културолошка одређења према којима и Синђанг, аутономна регија на северозападу Кине, спада у простор Централне Азије (Starr 2008, 6). Значајан елемент по коме се врши одређење граница Централне Азије јесте и етницитет, односно да она обухвата територије које насељава туркијско становништво (Barisitz 2017, 3). Одређење које је у литератури најзаступљеније и које ћемо ми користити за потребе

овог рада Централну Азију одређује као територију пет бивших совјетских централноазијских република – Казахстан, Узбекистан, Киргистан, Туркменистан и Таџикистан.

Овако (политички) одређен простор Централне Азије, обухвата површину од 3.994.300 квадратних километара. Од тога сам Казахстан има површину од 2.724.900 километара квадратних. Централну Азију у оваквом одређењу насељава више од седамдесет милиона становника, са око стотинак различитих етничких група, од којих је највећа узбечка, која броји близу тридесет милиона припадника (Dadabaev 2022, 2). Становништво централноазијских република је етнички и национално мешовито, али је у верском смислу доста хомогено, јер је реч о муслиманском туркофоном становништву. У језичком смислу једино се издваја Таџикистан који је персијског културно-језичког порекла.

Клима је изразито континентална, а у неким деловима и пустињска. Крећући се од запада ка истоку Централна Азије условно се може поделити на четири главне географске зоне или области: области степа, области пустиња, области оаза и планинске области, односно три изразито различите географске области – степе, пустиње, планине (Barisitz 2017, 6–10; Starr 2008, 6–7). Од природних ресурса најзначајнији су нафта, гас, уранијум, обојени метали (посебно злато), док у пољопривредној производњи доминира памук. Обрадиве површине погодне за пољопривредну производњу и сточарство налазе у јужној и југоисточној Централној Азији, што представља и најгушће насељена подручја у овом региону. Ресурс за којим највише постоји потреба у централноазијској регији и око кога настају сукоби јесте вода, посебно због тога што капацитети који су на располагању у условима изразито суве климе нису довољни да намире потребе за њом (Barisitz 2017, 6–10). Поред тога, скоро деведесет процената укупних водних ресурса региона налази се у само у две државе – Киргистану и Таџикистану.

ПРОМЕНЕ ПОЛИТИЧКО-ЕКОНОМСКОГ И БЕЗБЕДНОСНОГ ИНТРАРЕГИОНАЛНОГ КОНТЕКСТА У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ

Историјски посматрано, Централна Азија је одувек имала велику геополитичку привлачност. Током Велике игре доминантни чинилац те геополитичке привлачности био је њен за Русију и Велику Британију стратешки битан географски положај. Централна Азија представља континенталну спону Европе са остатком Азије,

пре свега са Кином и она је као таква географско срце Евроазије.

Данас, поред географске позиције, која и даље има битну улогу у геополитичком магнетизму овог региона, као значајан чинилац посебно се издвајају ресурси којима регион обилује – нафта, гас, уранијум. Регион обилује енергентима што покреће игру великих и регионалних сила око приступа, контроле, транспорта и коришћења управо тих ресурса.²

Поред ових чинилаца, значајну улогу у ангажовању геополитичких актера на овом простору имају и питања националне, регионалне али и глобалне безбедности, пре свега због географске близине са нестабилним Авганистаном, али и због постојања радикалног ислама и тероризма, као и повремених етничких сукоба унутар самог централноазијског региона.³ Додатно значајан изазов представљају и неklasични безбедносни ризици и претње – питање воде, деградације животне средине и нарушавање биодиверзитета (The European Institute for Asian Studies [EIAS] 2019).

Централноазијске републике одликује и специфична природа њихових политичких система. Главна одлика ових режима јесте висок степен ауторитарности, која проистиче из доминантне концентрације политичке моћи у једној институцији система, те једној личности као персонификацији те институције – председнику републике. Од стицања независности на власти у улози председника републике своју неприкосновену политичку и економску контролу свих процеса у земљи задржавају и настављају кадрови бивших комунистичких партија, који у новонасталом контексту настоје да на национализму легитимишу своју власт. Поред тога ресурси око којих се ангажују велике силе контролишу управо председници и олигархија која је створена око њих што игра значајну улогу у одношењу великих геополитичких актера према њима (Trailovic 2016, 118–122). Сама природа политичких режима опредељује ове државе коме ће од великих спољних геополитичких актера бити наклоњенији, па се тако уочава да је сарадња садржајнија са Русијом и Кином, које не постављају питања о природи политичких режима у централноазијским републикама, док је са друге стране, иако

2 Казакстан има 30 милијарди барела доказаних резерви нафте. Узбекистан има приближно 594 милиона барела доказаних резерви нафте док Туркменистан има четврте по величини резерве природног гаса на свету (Cohen, Wolkov, Schulz, and Hoagland 2021, 11)

3 Посебно је то важно због тога што су као главно наслеђе из доба СССР-а остале идеолошко-политичке, а не-етничке успостављене границе међу државама Централне Азије, које су трасиране тада ради лакше контроле и управљања овим хетерогеним и конфликтним простором (Stepić 2016, 499).

она постоји као део мултивекторске спољнополитичке стратегије, сарадња са Сједињеним Америчким Државама, Европском унијом и другима, често условљена и ограничена, управо због отварања питања поштовања људских права, демократије, тржишне економије (Sharshenova and Crawford 2017).

У процесу транзиције републике Централне Азије нису следиле образац неких посткомунистичких земаља у Европи, већ се попут неких других азијских земаља, одлучују да се транзиција најпре мора односити само на економију, док се политичке реформе одлажу за период када би се овај процес економске транзиције завршио. У Централној Азији примењена су два модела економских реформи - један су применили Казахстан и Киргистан, модел заснован на убрзаној либерализацији националне економије и интеграцији у глобалну економију базиран на такозваној „шок терапији” и други модел, који су применили Узбекистан и Туркменистан, који је подразумевао градуални приступ економској транзицији где држава спроводи постепену економску реформу кроз висок степен протекционизма и субвенционишући виталне делове националне индустрије и пољопривреде (Trailovic 2016, 122–126).

Временом, посебно последњих неколико година, у региону и унутар самих држава Централне Азије долази до бројних и значајних промена, које су утицале како на саме централноазијске државе, тако и на то да главни геополитички актери заступљени у региону почну да ажурирају своје приступе и стратегије кроз покретање нових и оживљавање старих политичких и економских иницијатива.

Прва група промена које су се десиле у региону јесу процеси „транзиције” власти у централноазијским републикама. Одмах је важно напоменути да у многим од њих то у великој мери није значило и промену карактера система власти, али јесте дошло до персоналних промена у најважнијој институцији система, председнику републике, што је ипак значило и промене у одређеним аспектима социјалног, политичког и економског контекста у овим земаљама, као и промене у спољнополитичким приступима и сарадњи са другим државама, где се Узбекистан издваја као најбољи пример. Условно речено до „транзиције” власти долази у скоро свим централноазијским републикама – Киргистану, Узбекистану, Казахстану и Туркменистану. Једино у Таџикистану на власти и даље остаје председник Емомали Рахмон (*Эмомалӣ Раҳмон*), који је на тој позицији још од 1994. године. У Киргистану се 2005. године, а затим и 2010. године догађају велики протести широм земље против председника Ашкара Акајева (*Аскар Акаевич Акаев*) и Курманбека

Бакијева (*Салы уулу Курманбек*), што је резултирало и њиховом сменом са власти (Lewis 2022, 75). Смена председника Акајева, 2005. године, често је била је одређивана као „обојена револуција” (Kassenova 2022, 211), спроведена уз подршку Сједињених Америчких Држава, док су многи смену Бакијева, 2010. године, тумачили као важну победу Русије у њеним геополитичким надмудривањима са Сједињеним Државама око утицаја у Централној Азији. Након периода транзиције власти током које је на месту председника била Роза Отунбајева (*Роза Исак кызы*), 2011. године председник Киргистана постаје Алмазбек Атамбајев (*Алмазбек Шаршен уулу*), који 2017. године бива први председник у Киргистану, а и у целој Централној Азији, који је се повлачи са места председника након једног шестогодишњег мандата како је прописано Уставом. Међутим, 5. октобра 2020. године избијају протести опозиције због резултата парламентарних избора и наводне куповине гласова. Демонстранти су из затвора ослободили бившег председника Алмазбека Атамбајева и опозиционог политичара Садира Жапарова (*Садыр Нургожо уулу Жапаров*), који постаје нови председник Киргистана, док у том тренутку актуелни председник Соронбај Јенбеков (*Сооронбай Шарипович Шарип уулу Жээнбеков*) подноси оставку. За време мандата председника Жапарова у Киргистану се догађа још један талас немира што резултира предлогом промене Устава како би се председнику дала већа политичка овлашћења на уштрб парламента, што је и одобрено на референдуму одржаном у априлу 2021. године (Lewis 2022, 75). На место председника Казахстана 2019. године долази Касим Жомарт Токајев (*Qasym-Jomart Kemeluly Toqayev*) преузимајући улогу председника од Нурсултана Назарбајева (*Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев*), који је на челу Казахстана био од 1990. године. Назарбајев је међутим понео титулу и овлашћења института тзв. „првог председника”, чиме је и даље задржао утицај на политичке и друге процесе у земљи. Његов утицај на унутрашњу и спољну политику земље значајно је ослабљен након што су почетком 2022. године оба дома парламента Казахстана изгласала да се Назарбајеву одузму функције доживотног председника Савета безбедности и Народне скупштине Казахстана, као и након његове смене на позицији председника владајуће партије Нур Отан. Све ово се догађа после великих немира који су погодили Казахстан почетком 2022. године, покренути због повећања цене гаса, а у чије смиривање су на позив председника Казахстана, а по овлашћењима у оквиру ОДКБ-а учествовале руске трупе (BBC 2022; Gleason and Dunay, 2022). Након смиривања демонстрација покренута је процедура измене

уставних закона којима би се све ове промене ставиле у законски и уставни оквир, а што би требало да се потврди на референдуму који је заказан за 5. јун 2022. године. Након смрти Ислама Каримова (*Islom Abdugʻaniyevich Karimov*), 2016. године председник Узбекистана постаје Шавкат Мирзијојев (*Shavkat Miramanovich Mirziyoyev*) који је за разлику од свог претходника значајно побољшао односе са суседима и започео широке друштвене и економске реформе (Cornell and Starr 2018, 8). Такође, то је допринело и променама у положају Узбекистана у међународним односима, што се одразило на промене и у званичном односу Сједињених Америчких Држава према тој централноазијској земљи (Ziegler 2022, 225; Starr and Wimbush 2019). Током 2018. године остварена је посета председника Узбекистана САД-у још од 2002. године. На међународном плану, Мирзијојев је укинуо баријере унутаррегионалном транспорту и трговини и успео је да реши вишедеценијске територијалне спорове са суседима. Такође, омогућено је предузетницима да слободно траже инвеститоре у иностранству као и да сами инвестирају споља, а и уклоњено је на хиљаде људи са спискова осумњичених верских екстремиста тако означених још од стране режима Ислама Каримова (Dadabaev 2022, 76–101; Hakimov 2021). После смрти Сапармурата Нијазова (*Saparmyrat Ataýewiç Nyýazow*), првог председника након стицања независности, мења се председник Туркменистана и то постаје Гурбангули Бердимухамедов (*Gurbanguly Mälikgulyýewiç Berdimuhamedow*), који је председник Туркменистана био до 2022. године када га након спроведених избора на том месту замењује његов син Сердар Бердимухамедов (*Serdar Gurbangulyýewiç Berdimuhamedow*).

Друга значајна промена у региону Централне Азије јесте да по први пут у озбиљнијој форми долази до самоиницираног и изнутра покренутог јачања међусобног регионалног повезивања⁴, настојања да се створи јачи регионални централноазијски идентитет, креира регионални поредак заснован на дијалогу и поверењу без спољног утицаја и иницијатива које би долазиле изван региона (Buranelli 2021; Tolipov 2020; Starr and Wimbush 2019). У том смислу покренути су самити шефова држава централноазијских република и до сада је одржано три 2018, 2019. и 2021. године, док је онај заказан за 2020. годину одложен због пандемије (Tolipov

4 Заправо, први међународни уговор, који је изворно покренут и потписан од стране самих централноазијских република је Семипалатински протокол о формирању слободне зоне од нуклеарног наоружања у Централној Азији (Starr 2008, 10–11).

2021). Консултативним састанцима лидера земаља Централне Азије присуствују председници свих пет република. Раније су се земље региона Централне Азије углавном повезивале кроз форме сарадње које су биле инициране споља и које су укључивале друге актере попут Русије, Кине, САД, ЕУ, а у којима често нису заједно учествовале и биле укључене све земље Централне Азије.

Трећа битна промена, она која је постојала и раније, али која добија нове форме, јесте претња од тероризма, религијског екстремизма и фундаментализма, која сада настаје услед промена у другим блиским регионима и Авганистану, а која се огледа у враћању бораца и терориста из тих кризних подручија у своје матичне земље у Централној Азији.⁵

Четврта значајна промена јесте повлачење Сједињених Америчких Држава из Авганистана, враћање Талибана на сцену, а све то у контексту напора САД, али и самих централноазијских република да се у оквиру пројеката стабилизације Авганистана он економски и инфраструктурно повеже и укључи у регион Централне Азије (EIAS 2019). Централноазијске републике и после повлачења САД из Авганистана настављају са развојем инфраструктуре и економских активности које би Авганистан повезале са ширим централноазијским регионом (Dadabaev 2022, 154). Од 2018. године у Централној Азији се уочава промена у реторици у односу на Авганистан на кога се више не гледа само као на регион који генерише нестабилност и претње, већ као на простор који пружа нове могућности, пре свега економске, а тако што би служио као инфраструктурна спона између Централне и Јужне Азије (Dadabaev 2022, 133; Starr and Wimbush 2019).

Пета промена у региону је она која долази споља, а која поред традиционалног утицаја Русије, присуства САД-а и јачање кинеског економског утицаја у региону, сада подразумева и политички ангажман и присуство НР Кине кроз формат сарадње „Ц5+Кина”.

5 Током немира у Казахстану председник Токајев навео је да се међу демонстрантима налазе и милитантни исламисти, који су обучавани у иностранству (BBC 2022).

НОВА ГЕОПОЛИТИЧКА И ГЕОЕКОНОМСКА ДИНАМИКА У РЕГИОНУ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ

„Ц5+Кина” – политичка компонента кинеског присуства у Централној Азији

Окосницу кинеског ангажмана у региону чине пре свега економска и сарадња у области безбедности, које Кина остварује како кроз билатералне односе са државама региона, тако и путем регионалних мултилатералних механизма, пре свега Шангајске организације за сарадњу, али и путем Иницијативе појас и пут. Историјски посматрано, разлози кинеског присуства у региону су се кретали од питања разграничења са новонасталим државама након стицања независности централноазијских република, преко питања безбедности до економске сарадње. Народна Република Кина има географску блискост са регионом и са државама које му припадају дели границе, те оне као такве представљају и копнену спону Кине са Европом. Значајан аспект кинеског ангажмана у региону је и питање њене енергетске безбедности и успостављања оптималне комбинације енергената као и потребе да изврши и очува диверзификација, како извора енергије, тако и самих региона из којих се енергенти набављају. Такође, Кини је Централна Азија битна због сировина са једне стране, али и због приступа тржиштима за њене готове производе са друге (Mitrović i Trailović 2014). Једно од најважнијих питања које изнова и изнова захтева кинеско присуство у региону је и питање њене националне безбедности, као и безбедности читавог централноазијског региона, посебно због ујгурског питања, питања религијског екстремизма и тероризма, те сепаратизма, са којим се она суочава на својим границама које дели са овим државама.

Преко Иницијативе појас и пут, која је и најављена управо у Централној Азији 2013. године (Mitrović 2018), Кина полако остварује пре свега економску превласт у региону, с обзиром да је ангажовала све земље Централне Азије и пружио подршку бројним инфраструктурним пројектима да би се постигао овај циљ. Иницијатива појас и пут у Централној Азији обухвата пројекте железничке и друмске повезаности, енергетске повезаности, промоције трговине и индустријског развоја, као и *people to people* пројекте. Кинеске компаније контролишу скоро четвртину производње нафте у Казахстану, исто је када је у питању гас у

Туркменистану (Kassenova 2022, 210). У највећем проценту извоз природног гаса из региона иде у Кину преко гасовода Централна Азија–Кина, који је изграђен кинеским кредитима. Регион је такође важан добављач ретких метала који се користе у Кини за производњу соларних панела и пуњивих батерија. Укупна кинеска улагања у Централну Азију су у 2020. години достигла скоро четрдесет милијарди долара, од чега је половина отишла у Казахстан. На крају 2021. године у Централној Азији пословало је готово осам хиљада кинеских фирми (Kumenov 2022). Кина држи 12 милијарди долара спољног државног дуга Казахстана, 1,8 милијарди долара Киргистана (готово половина укупног дуга Киргистана) и 1,2 милијарде долара Таџикистана (Olmos 2019).

Нова иницијатива сарадње у формату „5+1” коју је покренуо Пекинг 2020. године са земљама Централне Азије представља проширење кинеске улоге у региону и додатни корак ка томе да се оствари чвршћа сарадња са овим државама формирањем још једног, у овом случају ужег, регионалног аранжмана. Како поједини аутори наводе први регионални самит држава Централне Азије и Кине означава и постепени прелазак са углавном економских односа са регионом и на поље политичких, чиме се већ успостављени економски односи у оквиру Иницијативе појас и пут и они безбедносни односи у оквиру ШОС-а сада ојачавају (Avdaliani 2021; Indeo 2020; Hashimova 2020; Otorbaev 2022). Народна Република Кина је поред билатералних односа које има са земљама Централне Азије прибегла обрасцу сарадње који и друге силе користе већ дуги низ година у својим односима са овим регионом.

Кина је 2020. године одржала свој први састанак са министрима спољних послова свих пет земаља Централне Азије у формату „5+1”. Састанак је, као што је поменуто, иницирао Пекинг, а фокус је био на заједничкој сарадњи у борби против пандемије и обнављању економија у региону. Састанку су присуствовали министри спољних послова пет централноазијских република и кинески министар спољних послова. Кинески министар спољних послова предложио је четири главне области у којима је потребно развијати сарадњу у оквиру формата „5+1” и то: борба против пандемије Ковид-19, као и стварање здравствене заједнице Кине и земаља Централне Азије ради боље координације, размене информација и превенције ширања заразних болести; подстицање економског опоравка и успостављање зелених коридора за неометано и стабилно функционисање ланаца снабдевања; развијање сарадње у области безбедности кроз визију заједничке, свеобухватне, кооперативне и одрживе безбедности;

и јачање мултилатералне сарадње (Otorbaev 2020). Министри спољних послова Централне Азије и Кине разговарали су и о могућностима сарадње у областима дигитализације, финансијских услуга, е-трговине, паметних градова, али су истакли и потребу за проширењем сарадње у области науке (Rahimi 2020).

Централноазијске републике и НР Кина су између два састанка формата „5+1”, одржали и самит поводом тридесет година од успостављања дипломатских односа са НР Кином, када је најављено да ће се у оквиру поменутог формата сарадње у наредном периоду реализовати грант у вредности од 500 милиона долара за регион Централне Азије. Поред тога истакнута је и намера да се до 2030. године трговинска сарадња повећа на 70 милијарди долара (Putz 2022).

Други састанак министара спољних послова Кине и централноазијских република одржан је 2021. године у Кини. Министри су разговарали о јачању међусобне сарадње, унапређењу транспортне повезаности и осигурању трговине, јачању регионалне безбедности и заједничко деловање како би се одговорило на различите изазове. Посебна пажња посвећена је и ситуацији у Авганистану и обнови његове социо-економске инфраструктуре (Nakimov 2021). Значајан резултат састанка су и одлуке да се оквир сарадње Кине и република Централне Азије постепено формализује и институционализује тако што је усвојем Меморандум о успостављању механизма за састанке министара спољних послова „Кина+5”, али је договорено и увођење субнационалних механизма сарадње (Kobierski 2021). Поред тога одлучено је и да се под окриљем овог формата сарадње успоставе и три истраживачка центра за сарадњу у области пољопривреде, истраживања археолошког и културног наслеђа и традиционалне медицине (Devonshire-Ellis 2021).

Значај оваквог облика сарадње између Народне Републике Кине и република Централне Азије огледа се у томе што са једне стране ово представља први мултилатерални форум у коме су само Кина и централноазијске републике, односно нема других актера, као на пример, у оквиру Шангајске организације за сарадњу и сличних механизма, и друго, Кина је поред досадашњег усмерења на билатералне односе и ове државе појединачно, одлучила да их сада третира као интегрални регион (Hashimova 2020; Otorbaev 2020). Хашимова (*Umida Hashimova*) истиче да постоји неколико могућих објашњења зашто се НР Кина одлучила на овакав приступ регину оснивајући формат сарадње „5+1”. Она се крећу од оних да

покаже да њено интересовање за регион не слаби, преко оних да се окреће пријатељским земљама у условима када је оптужена да није добро руководила епидемијом што је изазвало њено глобално ширење до питања Синђанга како би добила гаранције од лидера ових република да Ујгури неће добити подршку из ових република, која је иначе повећана последњих година са различитих страна (Hashimova 2020). Ова објашњења су она која су утицала на овакав приступ Кине Централној Азији, али како и сама Хашимова наводи, значајан фактор који је утицао на овакав Кинески приступ јесте намера Сједињених Америчких Држава да појача ангажман у оквиру свог формата „Ц5+1”, што је приликом посете државног секретара САД Помпеа Централној Азији подразумевало и позиве централноазијским републикама да буду опрезне у својој сарадњи са Кином и да дају подршку у напорима да се она осуди око третмана Ујгура и других етничких мањина у Синђангу, што је наишло на оштре реакције из Кине (Hashimova 2020, Thornton 2020, 1,5). Важно је нагласити и да је настојање централноазијских република да се саме крећу ка већем степену регионалног повезивања одржавањем годишњих консултативних састанака још један од фактора за који се може сматрати да је определио НР Кину да регион и сама посматра као јединствен како би се избегле све могуће препреке у остварењу пројеката у оквиру Иницијативе појас и пут, а које би могле бити изазване конкуренцијом и несугласицама између самим држава региона, што је раније и био случај. Интерес Кине јесте да међу највишим елитама у централноазијским републикама постоји консензус око важних питања која се тичу региона (Rahimi 2020). Односно како Рахими (*Omid Rahimi*) наводи, „користећи формат „5+1”, Кина жели да постигне јединствен фронт у Централној Азији против САД и претвори регион у стабилну безбедносну дубину за себе” (Rahimi 2020).

„Ц5+1” – Дипломатска платформа Сједињених Америчких Држава у Централној Азији

Присуство САД у Централној Азији започиње након распада Совјетског савеза када на простору Централне Азије настаје геополитички вакуум. Приоритети у ангажовању Сједињених Америчких Држава тада су били примарно економске и безбедносне природе, посебно због нарастајућег милитантног ислама у региону, али су они подразумевали и промоцију демократије, владавине права и тржишне економије.

Активно учешће и присуство САД у региону значајно започиње после 11. септембра објавом рата међународном тероризму, када безбедносни интереси у региону постају приоритет у односу на све остале. Регион Централне Азије у геостратешком смислу бива најпогоднији за инсталирање војних база и успостављање безбедних рута за допремање опреме и ресурса, а зарад војних дејстава и контроле авганистанске територије. У том смислу Сједињене Америчке Државе отварају базе у Узбекистану, а у Киргистану користе ваздухопловну базу „Манас”. Таџикистан је дозволио употребу међународног аеродрома у Душанбеу, а Казахстан и Туркменистан су дозволили употребу свог ваздушног простора. Међутим, током 2005. године долази до ускраћивања гостопримства америчким снагама у ваздухопловној бази Карши-Ханабад у Узбекистану, а затим се и у Киргистану затвара ваздухопловна база Манас, 2014. године.

Америчка државна секретарка Хилари Клинтон 2011. године покреће план назван „Иницијатива за нови пут свиле”, који је најављен у Индији, а у чијој основи се налазила идеја о изградњи дугорочне и одрживе стабилности Авганистана (Romanowski 2017, 5). Тада почиње и да се заговара концепт „Велике Централне Азије”, који у циљу интеграције Авганистана у Централну Азију подразумева обнављање традиционалних трговачких рута и реконструкцију значајних инфраструктурних веза између Авганистана и централноазијских република. Један од значајних циљева био је и инфраструктурно и енергетско повезивање региона Централне и Јужне Азије (Толіров 2019). Поменути циљеви и концепти из овог плана даље се развијају и конкретизују у оквиру нове Стратегије САД за Централну Азију 2019-2025, којом се промовишу основни приоритети у вези са даљим ангажовањем Сједињених Америчких Држава у региону. Они се крећу најпре од подршке независности, суверенитету и територијалном интегритету централноазијских република, преко идеје о стварању могућности републикама Централне Азије да могу да бирају између већег броја спољнополитичких партнера са којима би сарађивали и јачања економске повезаности ових република са глобалном економијом, а како би се спречила њихова превелика зависност од само једне велике силе, па све до јачег повезивања Авганистана са регионом, затим питања безбедности и смањења претњи од тероризма, те на крају промоције демократије, владавине права и људских права (U.S. Department of State 2020).

Историјски посматрано приступ Сједињених Америчких Држава региону Централне Азије кретао се од заговарања општијих принципа и визија до конкретније артикулисаних концепата, што је на послетку резултирало покретањем дипломатске иницијативе и новог формата сарадње „Ц5+1”. Овај формат сарадње замишљен је као дипломатска платформа, односно механизам за дијалог и заједничко деловање држава учесница, а који ће бити оствариван кроз састанке на нивоу министара спољних послова, као и путем редовних дијалога на дипломатском и експертском нивоу. У том смислу, формат сарадње „Ц5+1” означава почетак нове фазе односа и политике Сједињених Америчких Држава према региону Централне Азије са циљем институционализовања сарадње између ових држава како би се ојачало америчко присуство у региону (Ziegler 2022, 224–226).

На првом састанку формата „Ц5+1”, одржаном у Самарканду 2015. године, шест министара спољних послова сагласило се да ће се у сарадњи САД и држава Централне Азије усредсредити на три области од заједничког интереса. Пре свега на питања безбедности, са фокусом на терористичке претње, затим на економију, са фокусом на побољшање регионалних трговинских токова и јачање изгледа за веће америчке инвестиције и на послетку на питања у вези са еколошким изазовима. Поред тога, договорено је и формирање радних група за сваки од поменутих сектора (Parkhomchik, 2016).

На другом министарском састанку „Ц5+1”, који је одржан у Сједињеним Америчким Државама 2016. године покренута су пет пројеката у ова три сектора. Главни пројекти у оквиру овог формата сарадње су: „Ц5+1 Пројекат борбе против тероризма, под покровитељством Америчког института за мир”; „Ц5+1 Пројекат пословне конкурентности Централне Азије”, који се остварује преко Агенције САД за међународни развој (*USAID*); „Ц5+1 Пројекат развоја транспортних коридора” који се такође спроводи уз подршку Агенције САД за међународни развој; „Ц5+1 Пројекат *Power the Future*” је пројекат преласка на напредна технолошка решења у области енергетике и „Ц5+1 Пројекат подршке националном и регионалном адаптационом плану” којим би се идентификовали ризици по животну средину у региону.⁶

6 Потребно је поменути и пројекте CASA-1000 чији је циљ да ојача централноазијске економије олакшавањем извоза електричне енергије из Централне Азије у Авганистан и Пакистан и пројекат подршке поједностављењу визних и царинских процедура у Централној Азији, како би се развио коридор Лапис Лазули, којим би се побољшала трговина између Централне Азије и

Састанци у оквиру формата „Ц5+1” одржавани су и у периоду од 2017. до 2021. године, када је у појединим годинама било одржано и по два састанка. На трећем састанку који је одржан 2017. године у САД-у, разматране су могућности тешње сарадње у циљу јачања економског развоја Авганистана (Ziegler 2022, 225). Током посете америчког државног секретара Мајка Помпеа Казахстану и Узбекистану 2020. године одржан је још један састанак „Ц5+1” у Ташкенту када је и најављена нова Стратегија за Централну Азију 2019-2025. Последњи састанак механизма „Ц5+1” био је 2021. године. Након одржане међународне конференције под називом „Централна и Јужна Азија: Регионално повезивање. Изазови и могућности” у Ташкенту 2021. године државе чланице формата „Ц5+1” издале су заједничко заопштење у коме оне потврђују своју посвећеност већем ангажману кроз дипломатску платформу „Ц5+1” са циљем јачања трговинских, транспортних и енергетских веза између региона Централне и Јужне Азије, као и јачању безбедности и стабилности региона, укључујући и мировне преговоре у Авганистану (U.S. Department of State 2021).

Значајан корак у оснаживању сарадње у оквиру ове платформе јесте и формирање такозваног Ивестиционог партнерства за Централну Азију, потписивањем меморандума о разумевању 2021. године, за сада, између влада Узбекистана, Казахстана и САД-а, а са циљем да се прикупи најмање једна милијарда долара током пет година за подршку раста приватног сектора у региону (Sanchez 2021; U.S. Embassy&Consulate in Kazakhstan).

Крајњи циљеви Сједињених Америчких Држава у централноазијском региону, а који би се остварили кроз дипломатску платформу „Ц5+1”, се могу преточити у два најважнија. Један је да се након повлачења из Авганистана он стабилизује и пацификује укључивањем у регион, а други је да се продубљивањем политичког и војног, али пре свега економског ангажмана кроз формат сарадње „Ц5+1” пружи централноазијским републикама противтежа руском и кинеском утицају (Ziegler 2022, 227).

„Ц5+1” пројекти спроводе се широм Централне Азије, сада са преко 34 милиона долара у областима безбедности, економске повезаности и животне средине (U.S. Department of State 2020). Намера јесте да се њима поспешу повезивање Централне Азије преко Авганистана са Индијом и Авганистана преко Централне Азије са Европом, управо како би се смањила њихова зависност од Кине и Русије. Сједињене Америчке Државе путем своје

Финансијске корпорације за међународни развој (ДФЦ) настоје да усмере више америчке развојне помоћи оним земљама где се уочава већи економски и политички ангажман Кине, где је, између осталих, Централна Азија означена као један од важних региона и да се тако оствари контратежа кинеској Иницијативи појас и пут (Starr and Wimbush 2019).⁷

ЗАКЉУЧАК

Централна Азија због својих географских, економских, енергетских, те безбедносних карактеристика има велику геополитичку и геоекономску привлачност. Историјски посматрано то је од увек била њена карактеристика, која је привлачила велике геополитичке актере да се такмиче за свој удео и утицај у овом региону. Традиционално кроз различите форме политичког, економског, културног и безбедносног ангажмана овде је присутна руска држава, која овај регион сматра својим „двориштем”. Данас она у великој мери у Централној Азији, представља, пре свега, једног од највећих и најутицајнијих спољних гарантора безбедности. Са друге стране, исто тако традиционално је у региону присутна и Народна Република Кина, која у новије време у односу на друге геополитичке актере путем различитих иницијатива преузима геоекономски примат у Централној Азији. Са треће стране, стратегија Сједињених Америчких држава, као силе која је географски изван региона, подразумева јачање и формализовање односа са централноазијским земљама кроз дипломатску платформу „Ц5+1” и пројекте у њеном оквиру, а са главним циљем стварања алтернатива за сарадњу земљама Централне Азије кроз подршку регионалном удруживању изнутра, укључивању и интегрисању Авганистана у регион, диверсификацију извоза енергената, спречавању ширења тероризма, као и обезбеђивању сигурности и транспарентног и антимонополског приступа каспијским енергетским резервама.

Последњих неколико година у региону се запајају два паралелна процеса која узајамно утичу један на други.

Прво, дешавају се унутаррегионалне, пре свега политичке промене, како оне у вези са транзицијом власти у централноазијским

7 Да своје дипломатске односе са земљама Централне Азије САД сада посматра кроз призму њене конкуренције са Кином потврђује посета Мајка Помпеа региону 2020. године, који је изразио забринутост Америке у вези са кинеским економским и политичким ангажманом у Централној Азији, осврћући се и на питање кршења људских права у кинеском Синђангу (Thornton 2020, 1).

републикама, тако и оне које се тичу изнутра покренутог процеса јачања регионалног повезивања и интегрисања. Ове промене су даље утицале и на промене у сфери економије, али и у сфери спољнополитичког понашања држава централноазијског региона, те су тако оне генерисале и нову геополитичку динамику региона. Транзиција власти у Узбекистану је на пример утицала на редефинисање односа САД према овој земљи у правцу боље сарадње, док је јачање интегративних процеса у региону утицало на то да Народна Република Кина формирањем платформе за сарадњу „Кина+5” на централноазијски простор гледа као на јединствен регион у коме она свој ангажман проширује и на поље политичке сарадње. Ово показује и то да саме централноазијске републике имају значајан утицај на процесе на простору Централне Азије и да своје националне интересе кроз мултивекторску стратегију сарадње са свим великим геополитичким играчима уклапају у њихове геополитичке интересе у региону балансирајући између њих.

Други процес јесу промене у геополитичкој динамици у региону, а које су садржане у ажурурању стратегија и приступа великих сила. Приступи Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине региону путем дипломатских платформи сарадње „5+1” указују на почетак нове рунде геополитичких односа и сигнал да су и једна и друга и даље спремне да се такмиче за утицај у Централној Азији, са крајњим циљем смањења превелике или доминантне зависности централноазијских држава у односу на неку другу велику силу (Rahimi 2020).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Avdaliani, Emil. 2021. “How China is Breaking Central Asia’s “Geographic Prison.” *China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE)*. Last access April 8, 2022. <https://chinaobservers.eu/how-china-is-breaking-central-asias-geographic-prison/>.
- Barisitz, Stephan. 2017. *Central Asia and the Silk Road: Economic Rise and Decline over Several Millennia*. Cham: Springer International Publishing AG.
- BBC. 2022. “Kazakhstan: Why are there riots and why are Russian troops there?.” Last access January 10, 2022. <https://www.bbc.com/news/explainers-59894266>.
- Buranelli, Filippo Costa. 2019. “The Heartland of IR Theory? Central Asia as an ‘International Society’ Between Realism and Liberalism.”

- In *Theorizing Central Asian Politics: The State, Ideology and Power*, eds. Rico Isaacs, Alessandro Frigerio, 237–259. Cham: Palgrave Macmillan
- Buranelli, Filippo Costa. 2021. “3rd Meeting of Central Asian Leaders: A Small Step Toward the Formation of a Regional Order?” *The Diplomat*. Last access March 13, 2022. <https://thediplomat.com/2021/08/3rd-meeting-of-central-asian-leaders-a-small-step-toward-the-formation-of-a-regional-order/>.
- Cohen, Jeremy, Nicole Wolkov, Dante Schulz, and Richard E. Hoagland. 2021. “Balanced Geopolitics: International Actors in Central Asia - A Caspian Policy Center Policy Brief.” *The Caspian Policy Center*. <https://api.caspianpolicy.org/media/uploads/2021/04/International-Actors-in-Central-Asia.pdf>.
- Cornell, E. Svante. and S. Frederick Starr. 2018. *Modernization and Regional Cooperation in Central Asia: A New Spring?*. Washington, Stockholm-Nacka: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program.
- Dadabaev, Timur. 2019. “Chinese, Japanese, and Korean Inroads into Central Asia: Comparative Analysis of the Economic Cooperation Roadmaps for Uzbekistan”, *Policy Studies* 78, Honolulu: East-West Center.
- Dadabaev, Timur. 2022. *Decolonizing Central Asian International Relations: Beyond Empires*. Oxon: Routledge.
- Devonshire-Ellis, Chris. 2021. “The China-Central Asia Conference: Analysis.” *UCLG ASPAC Committee on the Belt and Road Local Cooperation (BRLC)*. <https://uclg-aspac.org/brlc/2021/07/26/the-china-central-asia-conference-analysis/>.
- Dzhuraev, Shairbek. 2022. “Domestic Sources of Foreign Policy in Central Asia.” In *Routledge Handbook of Contemporary Central Asia*, eds. Rico Isaacs and Erica Marat, 232–247. Oxon: Routledge.
- Gajić, Aleksandar. 2009. *Nova velika igra*. Beograd: Nova srpska politička misao.
- Gleason, Gregory, and Pal Dunay. 2022. “CSTO Deployment in Kazakhstan: Strategic Shift or Political Consolidation?.” *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/02/csto-deployment-in-kazakhstan-strategic-shift-or-political-consolidation/>.
- Hakimov, Farrukh. 2021. “Dynamics of Regional Development in Central Asia and the Format of Multilateral Cooperation 5+1.” *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*. <https://cabar.asia/>

- en/dynamics-of-regional-development-in-central-asia-and-the-new-format-of-multilateral-cooperation-5-1.
- Hashimova, Umida. 2020. "China Launches 5+1 Format Meetings With Central Asia." *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/07/china-launches-51-format-meetings-with-central-asia/>.
- Indeo, Fabio. 2020. "Central Asia and China: "5+1" new format of cooperation and future implications." *The NATO Defense College Foundation*. Last access March 7, 2022. <http://www.natofoundation.org/central-asia/central-asia-and-china-new-format-of-cooperation-and-future-implications-indeo/>.
- Kassenova, Nargis. 2022. "China–Central Asia Relations Re-Learning To Live Next To The Giant." In *Routledge Handbook of Contemporary Central Asia*, eds. Rico Isaacs and Erica Marat, 202–217. Oxon: Routledge.
- Kazantsev, Andrei, Svetlana Medvedeva, and Ivan Safranchuk. 2021. "Between Russia and China: Central Asia in Greater Eurasia." *Journal of Eurasian Studies* 12 (1): 57–71. doi: <https://doi.org/10.1177/1879366521998242>.
- Kobierski, Łukasz. 2021. "China+Central Asia (C+C5) Meeting." *Warsaw Institute*. Last access April 24, 2022. <https://warsawinstitute.org/chinacentral-asia-cc5-meeting/>.
- Kumenov, Almaz. 2022. "Kazakhstan: Parliament strips Nazarbayev of lifetime sinecures." *Eurasianet*. Last access March 5, 2022. <https://eurasianet.org/kazakhstan-parliament-strips-nazarbayev-of-lifetime-sinecures>.
- Kumenov, Almaz. 2022. "China promises more investment at Central Asia summit." *Eurasianet*. Last access March 11, 2022. <https://eurasianet.org/china-promises-more-investment-at-central-asia-summit>.
- Lewis, David G. 2022. "Varieties of Authoritarianism in Central Asia." In *Routledge Handbook of Contemporary Central Asia*, eds. Rico Isaacs and Erica Marat, 73–86. Oxon: Routledge.
- Mitrović, Dragana, i Dragan Trailović. 2014. "Geopolitika kineske energetske strategije u Centralnoj Aziji." *Srpska politička misao* 44 (2): 133–155. doi: <https://doi.org/10.22182/spm.4422014.7>.
- Mitrovic, Dragana. 2018. "China's Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative" In *The Belt & Road Initiative in the Global Arena*, eds. Cheng, Y., Song, L., Huang, L., 213–236. Singapore: Palgrave Macmillan.

- Mutlu, Gülay. 2015. "Is The C5+1 A Long-Awaited Initiative For Central Asia? – Analysis." *Eurasia Review*. <https://www.eurasiareview.com/30112015-is-the-c51-a-long-awaited-initiative-for-central-asia-analysis/>.
- Olmos, Francisco. 2019. "Pleasing China, appeasing at home: Central Asia and the Xinjiang camps." *The Foreign Policy Centre*. Last access April 23, 2022. https://fpc.org.uk/pleasing-china-appeasing-at-home-central-asia-and-the-xinjiang-camps/#_ftn4.
- Otorbaev, Djoomart. 2020. "Prior to the SCO summit, China modifies its policy of interaction with Central Asia." *CGTN*. <https://news.cgtn.com/news/2020-11-09/China-modifies-its-policy-of-interaction-with-Central-Asia-VhmFWQ20xi/index.html>.
- Parkhomchik, Lidiya. 2016. "New Format of Dialogue between the U.S. and Central Asian States: C5+1 Initiative." *Eurasian Research Institute*. Last access April 2, 2022. <https://www.eurasian-research.org/publication/new-format-of-dialogue-between-the-u-s-and-central-asian-states-c51-initiative/>.
- Putz, Catherine. 2022. "Why Did Central Asia's Leaders Go to Beijing?" *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/02/why-did-central-asias-leaders-go-to-beijing/>.
- Rahimi, Omid. 2020. "The 5+1 platforms and the political Great Game in Central Asia." *East Studies*. <https://www.iess.ir/en/analysis/2402/>.
- Sanchez, Wilder Alejandro. 2021. "Why Kazakhstan Joined New Investment Partnership With Uzbekistan, US." *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/01/why-kazakhstan-joined-new-investment-partnership-with-uzbekistan-us/>.
- Sharshenova, Aijan, and Gordon Crawford. 2017. "Undermining Western democracy promotion in Central Asia: China's countervailing influences, powers and impact." *Central Asian Survey* 36(4): 453–472. doi: 10.1080/02634937.2017.1372364.
- Starr, Frederic. 2008. "In Defense of Greater Central Asia." *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Joint Center*. https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_09_PP_Starr_Greater-Central-Asia.pdf#:~:text=%22In%20Defense%20of%20Greater%20Central%20Asia%22%20is%20a,academic%2C%20policy%2C%20and%20public%20discussion%20regarding%20the%20region.
- Starr, S. Frederick and S. Enders Wimbush. 2019. "U.S. Strategy Towards Afghanistan And (The Rest Of) Central Asia." *The American*

- Interest*. <https://www.the-american-interest.com/2019/01/24/u-s-strategy-towards-afghanistan-and-the-rest-of-central-asia/>.
- Stepić, Milomir. 2016. *Geopolitika: Ideje, Teorije, Konceptije*. Beograd: Institut za političke studije.
- Stride, Sebastian. 2011. "Samarkand: The Peripheral Core of World History." In *World and Global History: Research and Teaching*, eds. Seija Jalagin, Susanna Tavera and Andrew Dilley. 47–57. Pisa: Plus-Pisa University Press.
- The European Institute for Asian Studies [EIAS]. 2019. "Uzbekistan Hosts Second Consultative Meeting of Central Asian Leaders." *The European Institute for Asian Studies*. Last access April 8, 2022. <https://eias.org/publications/op-ed/uzbekistan-hosts-second-consultative-meeting-of-central-asian-leaders/>.
- Thornton, Susan A. 2020. "China in Central Asia: Is China Winning the 'New Great Game'?" *Brookings*. Last access April 11, 2022. <https://www.brookings.edu/research/china-in-central-asia-is-china-winning-the-new-great-game/>.
- Tolipov, Farkhod. 2015. "Pluses and minuses of the C5+1 format." *The Central Asia-Caucasus Analyst*. Last access March 15, 2022. <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13300-pluses-and-minuses-of-the-c5%201-format.html>.
- Tolipov, Farkhod. 2020. "5+1: The Math of Geopolitics in Central Asia." *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*. Last access April 19, 2022. <https://cabar.asia/en/5-1-the-math-of-geopolitics-in-central-asia?msclkid=2941db2dcf7a11ecbf2b68948bc45b4e>.
- Tolipov, Farkhod. 2021. "Central Asia's Integration Takes One Step Forward, One Step Back." *The Central Asia-Caucasus Analyst*. Last access April 22, 2022. <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13658-central-asias-integration-takes-one-step-forward-one-step-back.html>.
- Trailovic, Dragan. 2016. "Transitional Processes in the Post-Soviet Space: The Case of Kazakhstan and Uzbekistan." In *International Economic Forum on Reform, Transition and Growth – Conference Proceedings*, 118–129. Jinan: Jinan University Press.
- U.S. Department of State. 2020. "United States Strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing Sovereignty and Economic Prosperity." *U.S. Department of State*. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/FINAL-CEN-Strategy-Glossy-2-10-2020-508.pdf>.

- U.S. Department of State. 2021. "Joint Statement of the C5+1 on the International Conference "Central and South Asia: Regional Connectivity. Challenges and Opportunities." *U.S. Department of State*. Last access April 17, 2022. <https://www.state.gov/joint-statement-of-the-c51-on-the-international-conference-central-and-south-asia-regional-connectivity-challenges-and-opportunities/>.
- US Embassy&Consulate in Kazakhstan. 2021. "Joint Statement on the Announcement of the Central Asia Investment Partnership." *US Embassy&Consulate in Kazakhstan*. Last access April 19, 2022. <https://kz.usembassy.gov/joint-statement-on-the-announcement-of-the-central-asia-investment-partnership/#:~:text=The%20Central%20Asia%20Investment%20Partnership%20is%20an%20important%20step%20in,and%20prosperity%20for%20Central%20Asia.&text=The%20Central%20Asia%20Investment%20Partnership%20is%20based%20on%20a%20respect,of%20the%20Central%20Asian%20countries.>
- Ziegler, Charles E. 2022. "U.S. Policy and Central Asia." In *Routledge Handbook of Contemporary Central Asia*, eds. Rico Isaacs and Erica Marat, 218–231. Oxon: Routled.

Dragan Trailović**Institute for Political Studies, Belgrade***NEW POLITICAL AND ECONOMIC INITIATIVES
OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND THE
UNITED STATES OF AMERICA IN CENTRAL ASIA:
DIPLOMATIC PLATFORMS "CHINA+5" AND "C5+1"****Resume**

The paper deals with the new diplomatic platforms of the People's Republic of China and the United States of America for cooperation with the Central Asian Republics in the "5+1" format. These two formats of cooperation are seen in the context of intra-regional changes in the political structure of Central Asia, primarily changes related to the transition of power in the Central Asian republics and the launch of consultative meetings of Central Asian leaders with the aim of improving regional integration. As an analytical framework, we use the group of literature that looks at international relations and processes in this region through the lens of the English School of International Relations, especially relying on the concept of "international society". We rely on the claim that the Central Asian states themselves have a significant influence on the processes in the political and economic structure of the region, just as the great geopolitical players have. The aim of the paper is to present a part of the new geopolitical dynamics in the region, taking into account the regional foreign policy context and its changes, using the diplomatic platforms "China+5" and "C5+1" as representative examples. The main conclusions are that through the diplomatic platform "5+1" the People's Republic of China is introducing a political component in its relations with Central Asia with a new approach to the region as an integral whole, while the United States seeks to use the "C5+1" diplomatic platform to achieve Afghanistan's integration into the region of Central Asia, as well as to counterbalance Chinese and Russian influence and strengthen its position in the region.

Keywords: Central Asia, "China + 5", "C5 + 1", People's Republic of China, United States

* E-mail address: dragan.trailovic@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 30. априла 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 9. јуна 2022. године.